

Detecteren van sturend verhoren

J.T. Israëls

P.J. van Koppen

Stel, de verklaringen van uw cliënt zien er zeer belastend uit. Er is overduidelijk sprake van daderkennis. Uw cliënt beweert echter bij hoog en bij laag dat hij niets te maken heeft met de zaak waarvoor hij vervolgd wordt en dat die zogenaamde daderkennis hem in de mond is gelegd door de verhoorders. We weten allemaal dat dit soms voorkomt. We weten echter ook dat zoiets buitengewoon moeilijk valt aan te tonen als het verhoor niet is opgenomen. Want de verhoorders zullen ongetwijfeld zeggen dat zij niet sturend hebben verhoord en dat zij slechts hebben opgeschreven wat de verdachte geheel spontaan zelf heeft verteld. Hier staat dan dus het woord van de verdachte tegenover het woord van de verhoorders. Je kunt niet achterhalen wie er de waarheid spreekt, en de rechter zal in zo'n situatie bijna altijd geneigd zijn om eerder de verhoorders te geloven dan de verdachte.

En toch staat u in zo'n situatie niet altijd helemaal machteloos. Als er sturend is verhoord, als de politie eigen kennis heeft opgedrongen aan de verdachte, dan valt dat soms te achterhalen. Aan de hand van de zaak van Ina Post – de bejaardenverzorgster die in 1986 werd veroordeeld wegens doodslag op een hoogbejaarde vrouw op basis van bekentenissen die volgens haar zelf vals waren¹ – zullen wij laten zien dat er drie manieren zijn om sturend verhoren te achterhalen.

1. De verdachte bekent iets. Kort daarna ontdekt de politie iets nieuws over het misdrijf. In het volgende verhoor bekent de verdachte ook dit nieuwe detail. Als dat gebeurt – als een

verandering in de bekentenissen gelijke tred houdt met een verandering in de kennis die de politie uit andere bron heeft verkregen – kun je er welhaast zeker van zijn dat er sturend is verhoord. Hoe valt immers anders te verklaren dat de eenzaam opgesloten verdachte nu juist in diezelfde periode in zijn cel dit nieuwe detail te binnen schiet?

In de zaak van Ina Post zit het volgende fraaie voorbeeld van dit mechanisme. Er zijn gestolen cheques afgeschreven op 4 september 1986. Direct nadat de politie deze afschrijving heeft gevonden in de brievenbus van het slachtoffer, bekent Ina Post dat zij deze cheques heeft geïnd, en wel in de week van 25 tot 30 augustus. Dat klinkt plausibel: er verliep in die tijd een aantal dagen maar meestal niet meer dan een week tussen het innen en het afschrijven van een cheque. De dag na deze bekentenis ontdekte de politie door bankonderzoek dat de cheques niet waren geïnd in de week van 25 tot 30 augustus, maar al op 23 augustus. In het daarop volgende verhoor bekende Ina Post dat zij de cheques op 23 augustus had geïnd. Deze nieuwe datering moet haar welhaast zeker door de verhoorders zijn opgedrongen.

2. De politie heeft om de een of andere reden een verkeerd idee over een detail van het misdrijf. Deze fout valt te begrijpen als je weet hoe de politie te werk is gegaan. Het zou wel erg toevallig zijn als de dader deze zelfde fout zou maken. Indien nu de verdachte dit onjuiste detail bekent, dan is ook dat een sterke aanwijzing dat er sturend is verhoord.

¹ Zie Han Israëls, *De bekentenissen van Ina Post*, Alphen aan de Rijn: Kluwer, 2004.

In de zaak Ina Post zit het volgende fraaie voorbeeld. Ina Post bekende dat zij een bankboekje had gestolen. Dat lijkt op het eerste gezicht alleszins geloofwaardig: in het dossier zit een proces-verbaal waarin verklaard wordt dat is gebleken dat er in de woning van het slachtoffer ook een bankboekje moet zijn ontvreemd. Wie echter het dossier goed bestudeert, ziet dat hier sprake is van een misverstand bij de politie. Kort voordat twee rechercheurs meldden dat zij tevergeefs naar het bankboekje hadden gezocht en dus tot de conclusie kwamen dat het gestolen moest zijn, was dit bankboekje door een andere rechercheur naar de technische recherche gebracht. Dat was die twee latere rechercheurs blijkbaar ontgaan. Ina Post bekende dus de diefstal van iets dat helemaal niet gestolen was maar waarvan de politie *dacht* dat het gestolen was.

Nog een voorbeeld. Ina Post bekende dat zij tweehonderd gulden had gestolen uit de woning van het slachtoffer. Dat lijkt daderkennis. De zaakwaarnemer van het hoogbejaarde slachtoffer had namelijk direct na de moord verklaard dat er volgens hem nog zo'n achthonderd gulden in de woning aanwezig moest zijn, terwijl hij het slachtoffer twee weken daarvoor duizend gulden had gebracht. Welnu, als er duizend gulden is gebracht en er is direct na de moord nog achthonderd gulden over, dan moet er tweehonderd gulden zijn ontvreemd, zo zou je denken, en dat was dus ook wat Ina Post bekende.

In werkelijkheid berust deze gedachte op een zeer oppervlakkige lezing van het proces-verbaal van het verhoor van de zaakwaarnemer. De zaakwaarnemer bedoelde te zeggen dat er volgens hem op het moment van de moord nog ongeveer achthonderd gulden in de woning aanwezig geweest moest zijn, omdat het slachtoffer ongeveer honderd gulden per week uitgaf. De oorspronkelijke duizend gulden zou dus in de tussenliggende twee weken vermoedelijk geslonken moeten

zijn tot ongeveer achthonderd gulden. Na de moord bleek al het geld gestolen te zijn. De dader moet dus niet tweehonderd maar zo'n achthonderd gulden hebben gestolen. Ina Post bekende echter dat zij tweehonderd gulden had gestolen.

Hoe valt die fout te verklaren? Misschien wilde Ina Post haar misdrijf onschuldiger voorstellen dan het was en verlaagde zij daarom het werkelijke bedrag van achthonderd gulden naar tweehonderd gulden. Dat is mogelijk, zij het dat aldus niet is verklaard waarom zij nu juist een bedrag van tweehonderd gulden noemde en niet bijvoorbeeld honderd of driehonderd gulden. Het bedrag van tweehonderd gulden klopt echter precies als we aannemen dat dit bedrag is opgedrongen door rechercheurs die het proces-verbaal over de zaakwaarnemer onzorgvuldig hebben gelezen.

3. De afbakening van kennis is vreemd als we aannemen dat die afbakening afkomstig is van de dader terwijl die vreemdheid verdwijnt als we aannemen dat zij afkomstig is van de politie. Dit punt valt het gemakkelijkst duidelijk te maken aan de hand van een paar voorbeelden.

Ina Post bekend dat zij op 23 augustus iets heeft gekocht bij de Bijenkorf met een gestolen cheque die zij heeft uitgeschreven voor 34 gulden. Wat zij voor dat geld heeft gekocht, weet ze niet meer. Deze verdeling van wat ze wel en wat ze niet weet, is raar. Zij weet wel de prijs van wat ze gekocht heeft, maar niet wat ze voor dat geld heeft gekocht. Meestal is het omgekeerd en weet je beter *wat* je hebt gekocht dan *voor hoeveel geld* je iets hebt gekocht. Deze merkwaardige verdeling van wat Ina Post wel en niet weet over deze aankoop, verdwijnt zodra je aanneemt dat deze kennis haar is aangereikt door de politie. De politie had die cheque weten te achterhalen en wist dus voor hoeveel geld er op welke datum iets was gekocht bij de Bijenkorf. De politie kon echter niet nagaan wat er voor dat geld was gekocht. En zo valt

te verklaren waarom Ina Post zich wel het bedrag kon herinneren maar niet wat zij voor dat bedrag had gekocht.

Ook het allereerste voorbeeld past binnen dit derde mechanisme. Ina Post bekende aanvankelijk dat zij cheques had geïnd in de week van 25 tot 30 augustus. Dat is een vrij vage datering. De vaagheid van die datering is vreemd als zij afkomstig is van de dader. De moord was gepleegd op vrijdagavond 22 augustus; de week van 25 tot 30 augustus volgde direct daarop. Zou de dader zich niet meer kunnen herinneren of hij de cheques op maandag of op vrijdag of op verschillende dagen had geïnd? Die vaagheid komt echter precies overeen met de vaagheid in de kennis van de politie, die op dat mo-

ment nog alleen maar wist dat de cheques op 4 september waren afgeschreven en dat er normaliter enkele dagen tot hooguit een week verliep tussen innen en afschrijving.

Tot zover over deze drie manieren om sturend verhoren te achterhalen die wij vonden in de bekentenissen van Ina Post. De eerste manier was al bekend; hij staat beschreven in *Dubieuze zaken*.² De andere twee manieren zijn nieuw.

Wij houden ons aanbevolen voor andere voorbeelden. Zijn er meer bekentenissen waarin langs deze weg sturend verhoren valt aan te tonen? Zijn er meer dan deze drie manieren om sturend verhoren op het spoor te komen?

2 H.F.M. Crombag, P.J. van Koppen en W.A. Wagenaar, *Dubieuze zaken*. Derde druk. Amsterdam: Olympus,

2005, p.186.